

MADENCİLİKTE DIŞA BAĞIMLILIK SANAYİDE HAMMADDE GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI

Ekrem CENGİZ
Maden Yük. Müh.
MTA Genel Müdürlüğü

Dr. İsmail SEYHAN anısına.

1.GİRİŞ

Dünyada çıkmış ve bundan sonra da çıkacak savaşların nedeni doğal kaynakların bölüşümü olmuş ve olacaktır.

Birleşmiş Milletlerin 24 Mart 1948 tarihinde Havana'da düzenlediği hammadde konferansında alınan kararlar aşağıdaki şekilde kamu oyuna açıklanmıştır:

- Üye ülkeler kabul ederler ki temel malların üretimi, tüketimi ve ticaretinde özel güçlüklerin doğmasına neden olan şartlar hüküm sürmektedir.
- Uluslararası ticaretin bu mallara ilişkin hükümleri özel bir şekilde düzenlenmelidir.
- Darboğaz halinde bütün temel malların adil bir şekilde dağıtımını emniyet altına alınmalıdır.

Dünyada entegre hammadde programı hazırlanması için 1976 yılında Nairobi' de başlayan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı toplantılarına 1983 yılında Belgrad'da devam edilmiş, üretici ülkeler ile tüketici ülkeler eşleştirilmeye çalışılmış ancak bu toplantılardan bir sonuç alınamamıştır.

Dünyada maden üreticisi ülkeler pazar şartlarını kendi taraflarına çevirebilmek için çeşitli birlikler kurmuşlardır. 1960 yılında kurulan ve daha sonra AET ve AB olan Avrupa Kömür ve Çelik Birliği, 1971 yılında kurulan OPEC Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü, 1967 tarihli CIPEC Bakır İhracatçıları Birliği, 1974 tarihli IBA Boksit Birliği, 1979 tarihli AIEC Demir İhracatçıları Birliği, 1975 yılında kurulan ve bizimde üyesi olduğumuz ASSIMER Civa Birliği, 1974 yılında Fas' da kurulan Fosfat İhracatçıları Birliği ile ATPC Uluslararası Kalay Üreticileri Birliği bunların önde gelenleridir. Hammadde fiyatlarının

istikrarı konusunda AET tarafından STABEX Tarımsal Ürünlerin İhracat Kazançlarının Dengelenmesi sistemi teklif edilmiş, madenci ülkelere fiyatlar düştüğünde aradaki fark kadar kredi verilmesi öngörülmüştür.

Ülkemizin ağır bir dış borç yükü altına girmesinin en önemli nedeni hammadde ve teknoloji açısından özellikle enerji hammaddeleri olmak üzere dışa bağımlılık hızla yükselmesidir.

2.GENEL DURUM

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında madencilik sektöründe genel amaç, "sanayinin ihtiyacı olan hammaddenin ekonomik ve güvenli biçimde temin edilmesi, madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenmesiyle ülke ekonomisine sağlanan katkının artırılması " olarak belirlenmiştir.

Dünyada ticareti yapılan maden ve minerallerden 17'si Türkiye' de bulunmamaktadır. Ülkemizde bazı madenler yeterli olmadığından kısmen ithal edilmektedir. Birçok mineral ve maden de ise Türkiye emsal ülkelere göre doğal kaynak üstünlüğüne sahiptir

Çizelge 1. Türkiye Maden Varlığı Durumu.

Çok Zengin	Zengin	Normal-Fakir	Yok
Kromit	Altın	Bakır	Platin
Toryum	Gümüş	Kurşun	Kalay
Feldspat	Boksit	Çinko	Vanadyum
Jips	Linyit	Kadmiyum	Potas
Bentonit	Kuars	Demir	Zirkon
Bor	Kuarsit	Manganez	Rutil
Manyezit	Stronsiyum	Kobalt	Sillimanit-Andaluzit
Mermer	Kalsit	Nikel	Korendon
Perlit	Dişten	Molibden	Güherçile
Trona	Diatomit	Titan	Lityum
Tuz	Alunit	Uranyum	Elmas
Barit	Şiferton	Taş kömürü	Brom-Iyot
Zeolit	Pirofillit	Kaolen	Kolumbiyum
Pomza	Pirit	Fosfat	

Önemli rezervlere sahip olduğumuz feldspat ve pomza gibi madenlerin ihracatında kendi içimizdeki rekabet nedeniyle fiyatlar çok düşmüştür. Ferro-krom gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi yerine

kromun cevher olarak ihracatında fiyat değişimlerinden daha çabuk etkilenilmiştir. Doğal kaynak üstünlüğüne sahip olmamıza rağmen işlenmiş mermer ithalatımız önemli değerlere ulaşmıştır. Endüstriyel mineraller ithalatımızda en önemli payı gübre hammadde olan fosfat ile seramik sektörünün temel girdilerinden olan özellikli kaolinler yer almaktadır. Fosfatın toplam endüstriyel mineraller ithalatımız içindeki payı % 31, kaolinin ise % 11 düzeyindedir. Kükürt ve asbestte de dışa bağımlılık oranı çok yüksektir.

Metal cevher ve konsantre ithalatımız 2000 yılında 150.7 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu ürünler ithalatımızda en önemli payı demir-çelik endüstrisinin temel girdisi olan demir cevherleri almaktadır. Bu ürünün toplam metal cevherleri içindeki payı % 76 düzeyindedir. Çizelge 2' de ülkemizin maden çeşitleri bazında dışa bağımlılık oranları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 2. Madencilik sektöründe dışa bağımlılık

GRUP	MADEN VE MİNERALLER	DİŞA BAĞIMLILIK ORANI %
I (20)	Kalay, potasyum, andaluzit, titan, zirkon, platin, elmas, vanadyum, lityum, brom, iyot, arsenik, nikel, kobalt, uranyum, wolfram, nadir toprak elementleri, rutil, korindon, berilyum	100
II (8)	Altın, molibden, fosfat, petrol, kükürt, doğal gaz, asbest, refrakter boksit	75 - 100
III (5)	Taşkömürü, kurşun, mika, alüminyum, çinko	50 - 75
IV (3)	Demir cevheri, bakır, fluorit	25 - 50
V (13)	Kadmiyum, grafit, talk, pirit, gümüş, mangan, kaolin, bentonit, kuvars, diatomit, zeolit, arduvaz, kil	0 - 25

VI
(26) Bor, mermer, perlit, linyit, tuz, krom, sodyum sülfat, cıva, pomza, zımpara, stronsiyum, barit, manyezit, lületaşı, dolomit, alçıtaşı, antimon, gümüş, boksit, wollastonit, kuvarsit, şap, silis kumları, feldispat, vermikülit, pyrofillit

3. DİŞA BAĞIMLILIĞIN SAKINCALARI

Ülkemiz enerji ve hammadde dışa bağımlılığı hammadde ithalatının yanı sıra teknoloji ithaline de sebep olmaktadır. Teknoloji üretemeyen bir ülkenin ise gerçek bir sanayi ülkesi olması mümkün değildir.

Dışa bağımlılık yanlış yer seçimine ve bölgeler arası dengesiz gelir dağılımına da sebep olmaktadır. Fabrikalar limanlar ve çevresine kurulmakta, kendi madenlerimizi işletmede nakliye sorunları ile karşılaşmaktadır. Geri kalmış yörelerimizdeki işsizlik ve güvenlik sorunları madenciliğin ihmal edilmiş olması ile yakından ilgilidir.

İthalata dayalı pahalı enerji ve hammadde ile çalışan sanayimizin dış pazarlarda rekabet etmesi zordur, çünkü ana sektörlerde maliyetlerin % 60-70' ini enerji ve hammadde giderleri oluşturmaktadır. Sanayi ürün ihracatımızın % 80-90' ının tekstil, gıda, seramik, çimento ve cam gibi yerli hammaddeye dayalı sanayilere ait olmasının sebebi budur.

Enerji ve hammadde bakımından büyük ölçüde dışa bağımlılık kriz ve savaş dönemlerinde milli güvenliğimizi de büyük ölçüde tehdit edecektir. Bu nedenle petrol ve doğal gazın yanı sıra bazı önemli madenlerin de depolanması zorunludur.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İç pazarlarını doyuramamış ve bu yüzden de GSMH'nin en az % 20' sini ihraç eder duruma gelememiş ülkelerin enerji ve hammadde temininde büyük oranda dışa bağımlı olarak kalkınmaları mümkün değildir. Sanayi ülkeleri kendi iç pazarlarını doyuruncaya kadar ekonomikliklerine bakılmaksızın kendi maden yataklarını işletmeye özen göstermişlerdir. Ancak sanayileştikten ve dış pazarlara tamamen açıldıktan sonra hammadde yönünden dışa bağımlılığın artmasına göz yummuşlardır.

Geri kalmış ülkelerin hammadde ülkeleri olduğu, sanayi ülkelerinin ise onların hammaddesini ucuza alıp pahalı ürünler halinde yine onlara satarak kalkındıkları yolundaki yaygın sav gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre geri kalmış ülkelerin 90' ı asıl maden ihracatçısı ülke olup bunlar hammadde yönünden tamamen dışa bağımlıdır. 120 geri kalmış ülkenin toplam maden üretimleri ABD'nin tek başım yaptığı maden üretiminden daha azdır. Bu gerçekleri gösteriyor ki sanayi ülkeleri kendi doğal kaynakların çok iyi değerlendirebildikleri için kalkınabilmişlerdir.

5. KAYNAKLAR

Seyhan, İ., Cengiz, E., Hammadde Güvenliğini Sağlanması, MTA, 2001, (Yayınlanmamış)